

הלכות תפילין סימן לד לה לו

ביאורים ומוספים

סימן לה דין מנין השיטין

[משנ"ב ס"ק כ]

ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפילין, יוכל להחליפם⁽²⁸⁾.

(28) והטעם מבואר בשו"ע לקמן (סי' מב ס"א), שכל זמן שלא הניחן, אינו חשוב אלא הזמנה בעלמא, וקיימא לן כרבא בסנהדרין (מו, ב) שהזמנה לאו מילתא היא. אמנם לשנותו לדבר חול, כתב לעיל (סי' לב ס"ק כו) שאסור, כיון שהזמנה לגוף הקדושה היא הזמנה לענין שאסור להשתמש בחפץ שימוש חול, כמבואר ברמ"א לקמן (סי' מב ס"ג). [וראה ביה"ל ד"ה הוא חל].

ומי שהונחו לו בתפיליו פרשיות של ר"ת במקום של רש"י, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ד סי' ד) שמותר לו להוציאן ולהשתמש בבתים לפרשיות של רש"י, כיון שההשתמשות בהן כתפילין של ר"ת היתה בטעות, ובודאי לא היה רוצה בכך, ועוד יש לצרף את דעת הסוברים שמותר לשנות מר"ת לרש"י.

[משנ"ב שם]

ונאפלו אם התנה עליהן מעקרא להחליפן כשירצה, לא מהני דמקדש לחל לא מהני תנאי⁽²⁹⁾.

(29) וכמו שביאר בביה"ל לקמן (סי' מב ס"ב ד"ה משל ראש), שבקדושה עצמה לא מועיל תנאי להשתמש בה לצורך חול, ומאחר שספק לנו אם הלכה כרש"י או כר"ת, ועל כרחך אחד מהם חול, אין התנאי מועיל.

[משנ"ב שם]

ואף-על-פי-כן לקחתה וזנה שלא יבוא לכף⁽³⁰⁾.

(30) וכמו שכתב בביה"ל לעיל (סי' כה ס"א ד"ה שלא יפגע), שאף אם מונחות התפילין בכיסן, שייך בזה אין מעבירין על המצוות.

[משנ"ב שם]

בחל"המועד אין להניח של רבנו תם⁽³¹⁾.

(31) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (סי' לא משב"ז ס"ק ב), משום שהוזהר החמיר מאד שלא להניח תפילין בחול המועד, ואף על פי שאנו מניחים, מ"מ די במה שמניחים תפילין של רש"י. ועוד, שהרי זה ספק ספיקא, שמא הלכה כרש"י, ואף אם הלכה כר"ת, מ"מ שמא אין צריך להניח תפילין בחול המועד כלל.

[משנ"ב ס"ק ב] וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים באשר ידמין להם⁽¹⁾.

(1) ומ"מ כתב הקסת הסופר (סי' כ ס"ב), שיש להזהר מאד לעשות את השורות שוות שלא תהיה אחת נכנסת ואחת יוצאת, ואפילו אות אחת לא תצא מהשיטה, משום "זה אלי ואנוהו", וכמו שכתב המשגיב לעיל (סי' לב ס"ק קמו).

[משנ"ב שם]

לא ימשך אותיות או יקצר תהבה כדי לכנן ראשי השיטות, כי אין נזי לתפילין, אקל מעט רשאי⁽²⁾.

(2) וכתב הקסת הסופר (סי' יד לשכת הסופר ס"ק ד), שצריך לדקדק שלא תשתנה צורת האות בכך. ובמשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק קנג) התבאר, שיכול למשוך את האותיות ב"ית דל"ת ר"ש וכדו', כדי שיהיו השיטין שוות.

[משנ"ב ס"ק ג]

בין בשל"ד ובין בשל"ראש⁽³⁾.

(3) וכמו שהוכיח הרא"ש (הלכות תפילין קכד, א מדפי הרא"ש) ממה שאמרו בגמרא (מנחות לד, ב) שמי שאין לו תפילין של יד ויש לו שתי תפילין של ראש, מחפה עור על אחת מהן ומניחה על ידו, הרי שאין מנין השיטין מעכב.

[משנ"ב שם]

ויש מהראשונים שפוקמירין בזה אפלו כדיעבד⁽⁴⁾.

(4) וכמבואר בשו"ע לקמן (סי' לו ס"ג) ובמשנ"ב שם (ס"ק טו).

[משנ"ב שם]

דפךשיות כאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים⁽⁵⁾.

(5) וראה עוד מה שכתב בזה לעיל (סי' לב ס"ק קג).

סימן לו דקדיק כתיבתן

[משנ"ב ס"ק א]

הוא הדין אם נשפחה האות מצורתה אחר הכתיבה עלי' ידו נקב⁽¹⁾.

(1) וכגון שנעשה הנקב באמצע ירך האות ה"א, ולא נשאר בה שיעור ה"א עד הנקב, וכדלעיל (סי' לב ס"ק מג).

הלכות תפלין סימן לד לה לו

בכיס תפלין, אלא יעשה שני כיסין וסימן לקל כיס, שלא יתן של זה בזה:

לה דין מנזן השיטין, ובו סעיף אחד:

א (א) נהגו (ב) במנזן השיטין לקח בשל יד שבעה שיטין בכל פרשה ובשל ראש ארבעה שיטין, (ג) ואם שנה, לא פסל:

לו דקדוק פתיבתן, ובו ג' סעיפים:

א "צריך לדקדק (א) בכתיבת האותיות, שלא תשתנה (ב) (ג) צורת שום אחת מהן ולא תדמה

א הרא"ש בספר מקור תפלין ובספר התרומה

א הרא"ש בהלכות ספר תורה ובספר ארחות חיים בספר משניות הרשב"א

שערי תשובה

אמת שהארץ לכאר שזכור לעשות רצונות לתפלין של רש"י ולהתנות שלכשיצדע ויכל להסירם משם ולהלותם בתפלין של רבנו הם וכן להפך ע"ש, ולא כדרכי נעם, ומשמע מזה דדוקא ברצונות אכל בפרשיות ובכתיב לא מהני תנאי. ובכ"ז הכי מרדכי' בתשובה כח"י שכתב שהורה לעשות משל ר"ת תפלין דרש"י, ונהגו לו בחילומי שלא יפה הורה ולכן חזר. ועין נראה שיש זלוזל בזה לגאונים הסוברים שהתפלין כשרים כו', וכתב דמכ"ש לפי מ"ש חכמי האמת שתפלין דר"ת בחינה עליונה מרש"י ודאי אסור שמוריד מקדשתן, ולפי זה יש נהגין להניח שני ראשי רש"י ורבנו הם בכיס אחד ושני ידות בכיס אחד ותרומה קדושים, ולא כמ"ש מרן שהקמת חל ע"ש. ונראה דק"א אותן שנהגו להניח השני ונות אחר ביחד וכו' וכתב בספר מב השעם הרי"ל בהגהתו וכו', דברי הגי' תרי לובשי' מרירי יחד זה אצל זה, והמקללים קמבי דאלו אלו דא"ח כו' ע"ש, ומ"מ נראה דגם אין להם לעשות כן ולא לית לאחלופי וללבש מה למעלה למטה. ועין בעטרת דקנים שאין לעשות סימנים של אותיות בגופן של תפלין להכיר בידו לשל ר"ת ויל. ועין בלבוש ובט"ו שאסור להניח שני ונות תפלין יחד ממין אחד של רש"י או של רבנו הם משום כל הוסיף: [6] צורת. עכ"ה"ט. וכתב הבר"י בשם מהר"ם בריכתיו בעל ג"פ בהשבוה"וי כ"י,

באר היטב

והפרשיות משל רש"י לרבנו הם או איפקא, דרבי'נעם חא"ח סימן ב וכו' כ הרדב"ו והרמ"ע סימן לו. ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפלין ויכל להתלפסם. ואם התנה עליון מעקרא להתלפסן כשיצדע לא מהני תנאי כיון שפירש"י ע"פ דעת אחד והניחם אפלו פעם אחת לשם מצות תפלין לדעת ר"ת או רש"י אסור להתלפסם חא"כ אפלו התנה עליהם מתחלה, דמקדש לחל לא מהני תנאי, דרבי'נעם חא"ח סימן ב. אם עשאו כ"ס התפלין מתחלה להניח בו שניהם שרי דהוי כאלו התנה, מ"א. רצונות שנמצאו ואינם יודעים אם הם של רש"י או של ר"ת, אם באותו מקום נהגים להניח שני ונות יניחן לאינה שירצה, ואם הוא במקום שערב פניניהם של רש"י יניחם בשל רש"י, תשובתו ד"א לנהו סימן ה:

(ב) צורת. כתב ב"ש דלמ"ד יעשה בראשה כמין ור"ו ולא יו"ד, מ"א:

שאסור להניח שני ונות תפלין יחד ממין אחד של רש"י או של רבנו הם משום כל הוסיף: [6] צורת. עכ"ה"ט. וכתב הבר"י בשם מהר"ם בריכתיו בעל ג"פ בהשבוה"וי כ"י,

באור הלכה

דמקורו מלקמן בסימן מב בספרי דזכור לשנותם, והלא לפי המבאר שם באחרונים אין ספק רק להוריד ממנו להקלה אבל לא לחל, והזמנה לגוף הקדשה מלתא הוא, והכא הלא המספר הזה בעצמו סבירא לה לקמן דזה הוא בכלל הורדה לחל. גם מה שכתב אחר כך: ואפלו אם התנה עליהם וכו' דמקדש לחל וכו', עין בשערי תשובה דמסיק דברצונות מהני תנאי, והוא פשוט, דהם רק משמיש קדשה, ומהני תנאי בזה להוריד לחל, וכדלקמן בסימן מב סעיף ג. ואפלו בכתיב ופרשיות לנעמי יש לעין בזה, והלא בקלף שנתעבר לשם פרשיות, והוא הוסיף לגוף הקדשה ואסור להוריד לחל, הוכחתי לקמן בסימן מב דזכור לכתב עליו שאר דברי תורה משום דיש בזה על-ידי'יה על-כ"ל פנים קצת קדשה, והכי נמי בענינו, הלא גם עתה אף דאין על הפרשיות קדשת תפלין על-כ"ל פנים קדשה יש בהן, והכי נמי הכתיב הם משמיש לקדשה, ואמ"כ להני' תנאי. ואין התשובה כדרי לעין בה. ואפשר דיש להקל על-ידי' תנאי בשל-ראש דרבנו הם לרש"י אם אין לו פרשיות אחרים, וצריך עיון. עוד כתבתי בשם פרי מגדים, דאם מצא רצונות וכו', והשטמתי תשובתו ד"א לנהו שמתקבא בבאר היטב, שבומנו רבא של רש"י, ועוד עין בספר פ"ת מה שהקשה על זה. ולפי שדברי הפרי מגדים מקשי ההכנה אמרתי להעתיק פה, זה לשונו: אם מצא שלי"ד [נעמוט סופר, וצריך לומר גם כן] "או שלי"דראש"י רצונות בלא פרשיות, ואפי' עמך של רבנו הם, שפיר להניח פרשיות של רש"י ספקי ספקא ורבא של רש"י ומעלין בקדש, ואנן בקיאין ורש"י עקר; ועבוד צריך עיון גם ברצונות מחל לקדש, והכו', עכ"ל. הנה מה שכתב "ספק ספקא" פשוט דשקלא הם של רש"י ושקלא של רש"י עקר, אף דמשום זה השעם לבד הזה מותר להניחו גם לשל רבנו הם, ואף דשקלא של שניהם אסור, והפסקתם להם סותרות אהדדי, ולכן כ"ס: דרבא ואנן בקיאין ורש"י עקר, אף סוף דברי נגלים הוא דבעבוד אין ש"ך שמא עבדן לשם תפלין דרש"י או דרבנו הם, דהלא הניח הניח הוא סתמא לשמה; ונראה לענינת דעמי דכוננו הוא, דלקמן בסימן לט סעיף א איתא דאם לקח תפלין שלא מן הממנה בודק מהם ג' קציצות בחסור וחסר ודי בזה, ולא חישנין שקלא עבר המוכרין שלא לשמן, והכל בקיאין בזה; ולכן מסתפק הפרי מגדים בענינו, דלו יחי' והכל בקיאין שהפרשיות צריך עבוד לשמה, הלא בעבוד הכפיים והרצונות אין נזכר לאמר שחל בקיאין עתה בזה, דהלא יש בזה מלכות הפרוסקים וכדלעיל בסימן לג, ואמ"כ שקלא אותו שנאבד ממנו עשה הכפיים או הרצונות בלא עבוד לשמה, ואמ"כ הוא מעלה עתה מחל לקדש בלי הזמנה מעליה עבוד; ומה דמתייר הנקרא לקח תפלין דמשמע אף עם רצונות, דנקא בזמניהם שהיה ידוע אם צריך עבוד או לא, ואין הכי נמי דבומנו אנו לזקח ממי שאינו ממנה צריך לרש' הממוכר אם היה בתכתיב ורצונות עבוד לשמה, מה שאין כן בענינו דאורי' במציאת, והו' הנראה לענינת דעמי בכוננו. ובאמת צריך עיון גדול בזה בזמנו ברצונות הנמצאות, דשקלא רק נסתנה לשמה ולא נעברה לשמה, דהנה יש שמקלין בזה ושלא כדרי הוא, וכמו שבאר השערי תשובה לעיל בסימן לג, ועין שם כמה שכתבתי שם, ומש"כ אם נודמן וכו', פמ"ג:

משנה ברורה

חל. וממילא דאסור להתלפס הפיסים, וכל-שכן הכתים והרצונות והפרשיות, משל רש"י לרבנו הם או איפקא. ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפלין, ויכל להתלפסם⁽²⁸⁾. ואם הניחם אדם עליו אפלו פעם אחת לשם מצות תפלין, והיו מסדרי' על-פי דעת אחד מהם, רבנו הם או רש"י, אסור להתלפסן שוב אחר-כך; ואפלו אם התנה עליון מעקרא להתלפסן כשיצדע, לא מהני, דמקדש לחל לא מהני תנאי⁽²⁹⁾ (אחרונים). כתב הפרי מגדים, דאם מצא רצונות ואינו יודע אם הם של רש"י או של רבנו הם, יוכל להניחם לפרשיות של רש"י, דרבא מניחין של רש"י, ואנן סבירא לו גם כן דרש"י עקר, ומעלין בקדש. ועין בבאר היטב ובבאר הלכה. ויש מן האחרונים שמקלין יותר, דלדין דסוברין דרש"י עקר וכו', יוכל להתלפס ולטל רצונות משל רבנו הם לרש"י כשאין לו אותה, אבל משל רש"י לרבנו הם אסור לטל בכל גוון. ואם נודמן שהוציא כ"ס של רבנו הם תחלה, יבטורם, כי לדין רש"י עקר ולא הוי בזה אין מעבירין על המצות, ואף-על-פי כן להתחלה יזהר שלא יבוא לכפ⁽³⁰⁾. בחל- המועד אין להניח של רבנו הם⁽³¹⁾, ובחשכה באב למנחה יניחם הרצנה:

א (א) נהגו. על-פי הקבלה כד סופרים, איש מפי איש (טור); (ב) במנזן השיטין. וכן יש לקבלה בידם בענין התחלת ראשי השורות בשל-יד ובשל-ראש, כמבאר בטור ובבית-יוסף, וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים באשר יודמן להם⁽¹⁾. והרצנה לדקדק, לא ימשך אותיות או יצטרף הרבה כדי לכונן ראשי השיטות, כי אין נזי' להתפליו, אבל מעט וראשי⁽²⁾ (פמ"ג): (ג) ואם שנה. בין בשל-יד ובין בשל-ראש⁽³⁾. ואם אין לו לשל-יד רק קלף קצר ורף שאין יכול לכתב עליו שבע שיטין אם לא ישתכח פתיבה דקה מאד, נראה דטוב יותר לשנות מנזן השיטין, עין במרדכי בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין, והובא לעיל סימן לב, ובכלל "זה אלי ואנוהו" לכתב פתיבה גסה במקצת, שלא יהיו נמחקין מהרה. ובאמת אנו רואין בחוש דבכתיבות הדקות שרגילין איתא סופרים כהיום בענותיהם הרבים מצוי כמה וכמה קלקולים גם בתחלת פתיבתן, שלא נכתבו כדין מחמת דקותן, וברבם חסר כמה תגין בדשעטניו ג"ץ שהוא מדיקא דגמרא, ויש מהראשונים שמחמירין בזה אפלו שיעבד⁽⁴⁾. ושומר נפשו לא יקנה פרשיות אפלה בתוף תפלין, כי לא שייךבוק אותם מתחלה היטב ויודע מן כתב הפרשיות, ופרשיות כאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים⁽⁵⁾ שלא יודעו כלל דיני כתיבת סת"ם:

א (א) נהגו. על-פי הקבלה כד סופרים, איש מפי איש (טור); (ב) במנזן השיטין. וכן יש לקבלה בידם בענין התחלת ראשי השורות בשל-יד ובשל-ראש, כמבאר בטור ובבית-יוסף, וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים באשר יודמן להם⁽¹⁾. והרצנה לדקדק, לא ימשך אותיות או יצטרף הרבה כדי לכונן ראשי השיטות, כי אין נזי' להתפליו, אבל מעט וראשי⁽²⁾ (פמ"ג): (ג) ואם שנה. בין בשל-יד ובין בשל-ראש⁽³⁾. ואם אין לו לשל-יד רק קלף קצר ורף שאין יכול לכתב עליו שבע שיטין אם לא ישתכח פתיבה דקה מאד, נראה דטוב יותר לשנות מנזן השיטין, עין במרדכי בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין, והובא לעיל סימן לב, ובכלל "זה אלי ואנוהו" לכתב פתיבה גסה במקצת, שלא יהיו נמחקין מהרה. ובאמת אנו רואין בחוש דבכתיבות הדקות שרגילין איתא סופרים כהיום בענותיהם הרבים מצוי כמה וכמה קלקולים גם בתחלת פתיבתן, שלא נכתבו כדין מחמת דקותן, וברבם חסר כמה תגין בדשעטניו ג"ץ שהוא מדיקא דגמרא, ויש מהראשונים שמחמירין בזה אפלו שיעבד⁽⁴⁾. ושומר נפשו לא יקנה פרשיות אפלה בתוף תפלין, כי לא שייךבוק אותם מתחלה היטב ויודע מן כתב הפרשיות, ופרשיות כאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים⁽⁵⁾ שלא יודעו כלל דיני כתיבת סת"ם:

א (א) נהגו. על-פי הקבלה כד סופרים, איש מפי איש (טור); (ב) במנזן השיטין. וכן יש לקבלה בידם בענין התחלת ראשי השורות בשל-יד ובשל-ראש, כמבאר בטור ובבית-יוסף, וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים באשר יודמן להם⁽¹⁾. והרצנה לדקדק, לא ימשך אותיות או יצטרף הרבה כדי לכונן ראשי השיטות, כי אין נזי' להתפליו, אבל מעט וראשי⁽²⁾ (פמ"ג): (ג) ואם שנה. בין בשל-יד ובין בשל-ראש⁽³⁾. ואם אין לו לשל-יד רק קלף קצר ורף שאין יכול לכתב עליו שבע שיטין אם לא ישתכח פתיבה דקה מאד, נראה דטוב יותר לשנות מנזן השיטין, עין במרדכי בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין, והובא לעיל סימן לב, ובכלל "זה אלי ואנוהו" לכתב פתיבה גסה במקצת, שלא יהיו נמחקין מהרה. ובאמת אנו רואין בחוש דבכתיבות הדקות שרגילין איתא סופרים כהיום בענותיהם הרבים מצוי כמה וכמה קלקולים גם בתחלת פתיבתן, שלא נכתבו כדין מחמת דקותן, וברבם חסר כמה תגין בדשעטניו ג"ץ שהוא מדיקא דגמרא, ויש מהראשונים שמחמירין בזה אפלו שיעבד⁽⁴⁾. ושומר נפשו לא יקנה פרשיות אפלה בתוף תפלין, כי לא שייךבוק אותם מתחלה היטב ויודע מן כתב הפרשיות, ופרשיות כאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים⁽⁵⁾ שלא יודעו כלל דיני כתיבת סת"ם:

א (א) נהגו. על-פי הקבלה כד סופרים, איש מפי איש (טור); (ב) במנזן השיטין. וכן יש לקבלה בידם בענין התחלת ראשי השורות בשל-יד ובשל-ראש, כמבאר בטור ובבית-יוסף, וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים באשר יודמן להם⁽¹⁾. והרצנה לדקדק, לא ימשך אותיות או יצטרף הרבה כדי לכונן ראשי השיטות, כי אין נזי' להתפליו, אבל מעט וראשי⁽²⁾ (פמ"ג): (ג) ואם שנה. בין בשל-יד ובין בשל-ראש⁽³⁾. ואם אין לו לשל-יד רק קלף קצר ורף שאין יכול לכתב עליו שבע שיטין אם לא ישתכח פתיבה דקה מאד, נראה דטוב יותר לשנות מנזן השיטין, עין במרדכי בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין, והובא לעיל סימן לב, ובכלל "זה אלי ואנוהו" לכתב פתיבה גסה במקצת, שלא יהיו נמחקין מהרה. ובאמת אנו רואין בחוש דבכתיבות הדקות שרגילין איתא סופרים כהיום בענותיהם הרבים מצוי כמה וכמה קלקולים גם בתחלת פתיבתן, שלא נכתבו כדין מחמת דקותן, וברבם חסר כמה תגין בדשעטניו ג"ץ שהוא מדיקא דגמרא, ויש מהראשונים שמחמירין בזה אפלו שיעבד⁽⁴⁾. ושומר נפשו לא יקנה פרשיות אפלה בתוף תפלין, כי לא שייךבוק אותם מתחלה היטב ויודע מן כתב הפרשיות, ופרשיות כאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים⁽⁵⁾ שלא יודעו כלל דיני כתיבת סת"ם:

א (א) נהגו. על-פי הקבלה כד סופרים, איש מפי איש (טור); (ב) במנזן השיטין. וכן יש לקבלה בידם בענין התחלת ראשי השורות בשל-יד ובשל-ראש, כמבאר בטור ובבית-יוסף, וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים באשר יודמן להם⁽¹⁾. והרצנה לדקדק, לא ימשך אותיות או יצטרף הרבה כדי לכונן ראשי השיטות, כי אין נזי' להתפליו, אבל מעט וראשי⁽²⁾ (פמ"ג): (ג) ואם שנה. בין בשל-יד ובין בשל-ראש⁽³⁾. ואם אין לו לשל-יד רק קלף קצר ורף שאין יכול לכתב עליו שבע שיטין אם לא ישתכח פתיבה דקה מאד, נראה דטוב יותר לשנות מנזן השיטין, עין במרדכי בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין, והובא לעיל סימן לב, ובכלל "זה אלי ואנוהו" לכתב פתיבה גסה במקצת, שלא יהיו נמחקין מהרה. ובאמת אנו רואין בחוש דבכתיבות הדקות שרגילין איתא סופרים כהיום בענותיהם הרבים מצוי כמה וכמה קלקולים גם בתחלת פתיבתן, שלא נכתבו כדין מחמת דקותן, וברבם חסר כמה תגין בדשעטניו ג"ץ שהוא מדיקא דגמרא, ויש מהראשונים שמחמירין בזה אפלו שיעבד⁽⁴⁾. ושומר נפשו לא יקנה פרשיות אפלה בתוף תפלין, כי לא שייךבוק אותם מתחלה היטב ויודע מן כתב הפרשיות, ופרשיות כאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים⁽⁵⁾ שלא יודעו כלל דיני כתיבת סת"ם:

הלכות תפלין סימן לו

(ג) **לאחרת**: הגה ולכתחלה יכתב (ד) בכתיבה תמה כמבאר בטור ובשאר פוסקים, והוא ידוע אצל הסופרים; מיהו (ה) אם שנה בצורת הכתב אינו פסול: **ב** כפל אות צריכה להיות גלם אחד, לךף צריך להיות בנקדה שעל האלף שהיא כמין יו"ד ובנקדה שמתחתיה וביוד"י (ו) השי"ן והעי"ן ונאחרי צד"י שהיו נוגעות באות, (ז) ובאחת (ח) שאינה נוגעת פסולין, (ט) וכן בשאר אותיות, חוץ מה"א וקו"ף (י) שאין (כ) לגע הרגל (יא) בגג, ואם נגע פסול: **ג** צריך (יב) לתיג (א) [ג] [יג] שעטנ"ז ג"ץ. והסופרים (יד) נהגו

ב שם ג מנחות כט כשמשיט רבא

באר היטב

(3) **לגע**. בכדי שאדם בינוני יכירנו היטב מעל ס"ת שע"ג הבימה כשקורא בו, ויכ"פ כתב בשם ב"ש ברוחק אמה. וגם לא ירחיקה יותר מעב היגג: (ג) **שעטנ"ז ג"ץ**. צריך שהיה התגים נוגעים בגוף האותיות, וכל אחד נפרד מחבורו, מ"ע סימן לת. גם לא ידביקו בסוף האות כ"א באמצעיתן. ואם אינן נוגעים בגוף האותיות או שנוגעין זה בזה פסולים, מיהו אם ידעין שכתבן ממחה תלינן שפיר אחר כשרה אפלו האריך בה א"פ שאינה מרפעת פשרה, וע"ל סימן לב

שערי תשובה

תפלין מכתב אשכנזי דיש שנוי בצורת אותיות באשורית בין בני אשכנז לבני ספרד, התפלין מכתב אשכנזים פסולים לספרדים, וכ"כ הרב הסתיר מהר"י מולכו ע"ש: [3] **לגע**. עבה"ט. מ"ש או שנוגעין זה בזה עין בידאפרים ועין לעיל סימן לב ס"ק ז מ"ש בזה: [ג] **שעטנ"ז ג"ץ**. עבה"ט. ועין בגמרא בענין החטושתת של החי"ת. וכתב בבר"י בשם מהר"ם בן תיב"ב שאם עשה הסופר החטושתת באות ה"א וק"ו כמו שעושוין באות ח"ית אין להחליט למעשה להכשיר ביון ולא שנקתב ומכשירים, הרמ"ע מ"א. וע"ש שהעלה דאם עשה ח"ית כזה ח

משנה ברורה

(יא) **בגג**. והוא הדין (י) הקו"ף ביבד"ו שבצדו. וכל זה אפלו אם נעשה הנגיעה אחר הכתיבה, ואפלו אם הנגיעה דקה כחוט השערה⁽⁸⁾, וכמו שנתבאר לעיל בסימן לב סעיף יח במשנה ברורה שם, ועין שם בענין תקון האות אם לא כתב אחר זה, דאי לא הכי הוי שלא בסדר⁽⁹⁾: **ג** (יב) **לתיג**. אפלו בספרותורה, וכל שכן בתפלין ומזוזות. והתגין האלו הם שלשה תגין⁽¹⁰⁾ קטנים (יא) ודקים כחוט השערה⁽¹¹⁾ וקפופות על אלו האותיות, (יב) אחד ממימן ואחד משמאל ואחד מלמעלה; ויש אומרים דשלשון מלמעלה וכן נוהגין. וכעין קו דק הוא כל תג ותג, כף נוהגין באלו הארצות. לעשות כל אחד פנין (יג) תמונת זיג⁽¹²⁾, אף שהיו קטנים ודקים מאד⁽¹³⁾: (יג) **שעטנ"ז ג"ץ**. והוא הדין (יד) צד"י כפופה ונוי"ן פשוטה. ואם (טו) הוסיף הסופר לעשות תגין חרוץ מאותיות שעטנ"ז ג"ץ וחוץ מאלו המזקרים בטור ובכלבוש שהגו בהם הסופרים, לא עכב, אף בתנאי שהיו מחברים להאות⁽¹⁴⁾, אבל אם אינו מחבר יש למחוקו, ואפלו באותיות שבשם הקדוש. ולכתחלה אין נכון להוסיף תגין מעצמו כל שלא מזכר בספרים. ותיג של שעטנ"ז ג"ץ הוא (טו) בשי"ן על ראש השלישי של האות, ובצ"ו וטי"ת וצד"י על ראש השמאלי, וידביקו (יז) באמצעיתו לא בסופו. כתבו האחרונים בשם תשובת הרמ"ע, שהיה שהיה תגין נפרד כל אחד מחברו כדי שלא ינארו בק תמונת זיגין ולא בעי"ן ושי"ן, ולעכובא הוא⁽¹⁵⁾. גם צריך שהיה תגין נוגעין בגוף האות, ואי לא הכי פסולין⁽¹⁶⁾; דאף דאין עכוב בעשית התגין כמו שפסק המחבר, מכל מקום זה גרע, דהוי (יח) כיתרון אות קטנה בין השי"ן⁽¹⁷⁾. ועין בידאפרים שכתב דלא מהג"א⁽¹⁸⁾ אף אם ישמשים אחר-כך אל האות, רק צריך לגרס ולכתבם מחדש, רק אם ידעין שכתבן ממחה תלינן שפיר אחר שנקתב ומכשירין בהמשכה אל האות. והלבושי-שרד כתב, דהרמ"ע סביר לה דלא דבר דבר זה מחסרון הקפת גויל דאינו מעכב רק בתחלה, ועל-כן אם נקרא אחר שנקתב פשר בלא תקון כלל, וממילא לדבריו אם לא היו נוגעין מתחלת הכתיבה מהני על-כ"ל פנים תקון, דומקא דמה שכתב הפגן-אברהם בסימן לב סעיף-קטן כו ולענין הקפת גויל, וכן משמע לעניות דעתי מפשטא דלשנה דהרמ"ע, עין שם. ומכל מקום לכתחלה נכון להחמיר כפי אפרים, ועין פרימגדים: (יד) **נהגו לתיג**. בתפלין אותיות אחרות מלבד אלו, והם מזקרים בטור בשם השמושא רבא ובשם הרמב"ם. והתגין האלו הם (יט) תגין גויליים, אף שהיו דקים, שלא יתקלקל האות על-ידי זה. ומאד צריך לזהר ביותר בתגין שעל הני"ו או שעל הדי"ד, כי בקל ישמנה האות

אם שנוי הצורה היה רק במקצת האות, כגון שחסר הראש של האלף⁽¹⁹⁾ או (6) קוץ היוד⁽²⁰⁾ או (3) שנגעו יוד"י האלף⁽²¹⁾ בגג האלף וכדומה, ואפלו אם התינוק יקראהו לאות, (ג) לא מהני, בינן שאנו יודעין שאין צורתה עליה כראוי: (ג) **לאחרת**. ראיתי בספר מעשה-הלכה שהביא לדינא בשם תשובת מהראנ"ח* סימן א שכתב, דאפלו אם רק מקצת האות נדמה לאות אחר, פסול⁽²²⁾; ומדברי הגר"א לעיל בסימן לב סעיף יח לא משמע כן⁽²³⁾, וכן כתב הפרי חדש: (ד) **בכתיבה תמה**. רוצה לומר, כתיבה תמה ושלמה בתמונת האותיות כפי מה שלמדוהו מהתלמוד ומקבלת הראשונים ועל-פי הסוד, וכמבאר בבית-יוסף בסימן זה: (ה) **אם שנה וכו'**. הנינו (ד) שלא כתב תמונת האותיות המזקרים בספרים⁽²⁴⁾, אבל תמונת האות מיהו צריך, כמו שכתב המחבר שלא תשמנה וכו'; וכל שכן שלא ישנהו לאות אחר, כגון מל"ת לרי"ש או מבי"ת לכ"ף וכדומה. והפננה, כמו שכתב הגודע ביהודה סימן פ, דדבר שאין לו שני בגמרא אין לפסל האות עבורו⁽²⁵⁾. וכדי שיעד הקורא אף לכתב לכתחלה, וגם איזה פרט יש לו שרש והוא מעקר תמונת האותיות שהיה זה לעכובא אפלו בדיעבד, לכן התחזקתי בענין השם יתברך ועשיתי על זה קנטרס מיוחד בסוף סימן זה, והעמקתי מהבית-יוסף ופרימגדים ושארי אחרונים תמונת כל האותיות למעשה, וקראתי בשם 'משנת סופרים', וכללתי בו גם קצור כללי דיני הקפת גויל וסך תוכוח ושלם כסדרן מבעל פרימגדים ושארי אחרונים: **ב** (ו) **השי"ן והעי"ן**. בכל הראשים: (ז) **ובאחת**. פרוש, אפלו (ה) ביר"ד אחד מן השי"ן, והוא הדין אם יש הפסק באמצע האות: (ח) **שאינה נוגעת**. אפלו אם הפרוד הוא רק (ו) שאין פרידתו נפר לתיג; (ו) ולא מהני כאן קריאת התינוק, בין שידע הוא האות ואין לעשות באחר, ודווקא אם גריעתו מתמת שיש ספק לדמותו לאות אחר אז מועיל קריאת התינוק, וכדלעיל בסימן לב סעיף יח. וכל זה בלא תקון, אבל על-ידי תקון מהני דלא להוי שלא כסדרן אם התינוק קראו לאות, וכדלעיל בסימן לב סעיף כה (ועין שם מה שכתבנו בשם הגאון ר' עקיבא איגר. ולענין יוד"י שאחורי הצד"י אם נראה כירי"ד ונוי"ן). ובכל זה אין חלוק בין אם נעשה בעת הכתיבה או לאחר הכתיבה, וכדלעיל בסימן לב: (ט) **וכן בשאר אותיות**. כגון הנקדה שלמשה שבגימ"ל או הנקדה שבפ"א או (ח) הרגל שבתוך התי"ו אם לא נגעו בהאות, או שיש הפסק באמצע איזה אות: (י) **שאין לגע** ולכתחלה יהיה הפסק (ט) בכדי שאדם בינוני⁽²⁶⁾ יכירנו היטב מעל ספר-תורה שעל-גבי בימה כשהוא קורא בו⁽²⁷⁾, גם לא ירחיקו יותר מעב היגג:

שער הציון

(8) מנחות כט ע"א: (3) לעיל בסימן לב סעיף יח וכמו שכתב בכאור הגר"א שם דזה מקרי שנוי בצורתה: (ג) בית-יוסף בשם מהר"ק בסימן זה: (ד) פרימגדים: (ה) פן מוכח מהגר"א וכן מכתב מקומות: (ו) בסימן לב סעיף כה: (ו) ט"ז והגר"א: (ח) בית-יוסף: (ט) מגן-אברהם ואלהי רבה: (י) (לעיל) [לקמן] בתמונת האותיות ע"ש: (יא) הרמב"ם פ"ק ז מהלכות ספרותורה: (יב) טור יורה-דעה וזכירא הבית-יוסף: (יג) בית-יוסף בשם הגאון והרמב"ם: (יד) בית-יוסף בשם רש"י: (טו) תשובות חתם-סופר: (טז) בית-יוסף בצורת האותיות פכה פעמים, ולא קמה שזכר פה בשם הפומקיי"וסף, וכן מכתב מספר התוהמה שהובא בבית-יוסף פה: (יז) מגן-אברהם: (יח) בית-יוסף והגאון ר' עקיבא איגר בשם הרמ"ע: (ט) בית-יוסף ודרכי-משה:

הַלְבוּת תְּפִלִּין סִימָן לו

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ג]

נְקִמָה לְאוֹת אַחֵר, פְּסוּלָה⁽²⁾ וכו', בְּסִימָן לֵב סְעִיף יח לֹא מְשַׁמֵּעַ כְּנֶגֶד⁽³⁾.
(2) וכגון שעשה תג גדול בקצה הגג של האות קר"ף, ועל ידי זה נדמית במקצתה לאות למ"ד, שאף על פי שבאופן כללי נראה לכל שאות קר"ף היא, מ"מ כתב במשנת סופרים (אות קר"ף) שהיא פסולה, מפני שבצד אחד היא דומה ללמ"ד, והוסיף, שמתעם זה כתב המעשה רקח שיש להרחיק את התג מהקצה כדי שלא תיראה האות כלמ"ד.

(3) כוונתו למה שכתב הגר"א שם, שאות ה"א שנדבק רגלה לגגה הרי היא כשרה, ומה ששינוי בברייתא (שבת קג, ב) שלא יעשה ההי"ן חיתיו"ן, תירץ שם שכיון שעושים חטורת בגג החי"ת, אם כן כשאין חטורת ניכר שהיא ה"א ולא חי"ת. ומוזה הוכיח המשנ"ב שאות שנדמית במקצתה לאות אחרת כשרה. ואף על גב שלהלן (ס"ק יא) כתב שאין אנו נוטטים לדינא כהגר"א, וכן כתב לעיל (סי' לב ס"ק פג), כתב המשנת הסופר (סי' ה ס"א ביאור הסופר ד"ה אם שינה) לישוב, שמה שפסל המשנ"ב הוא מטעם אחר, משום שסובר שתליית הרגל היא לעיכובא, וכמו שכתב בשעה"צ לקמן (משנת סופרים אות קר"ף ס"ק ד), אבל מצד שינוי במקצת האות הסכים שיתכן לנקוט כדברי הגר"א שאינו פוסל.

ואף מדברי ספר התרומה, הגהות מיימוניות וספר היראים הוכיח במשנת סופרים (אות טי"ת ביה"ל ד"ה ולא) שסוברים שאות שמקצתה דומה לאות אחרת פסולה, וכתב שהרבה חולקים על זה. [וראה מה שכתבנו שם באות סמ"ך בשם הדרכי נועם].

[משנב ס"ק ה]

תְּמוּנַת הָאוֹתוֹת הַמְּקַרְבִּים בְּסִפְרֵים⁽⁴⁾ וכו', דְּרָבֵךְ שְׁאִין לוֹ שֶׁרֶשׁ בְּמִקְרָא אֵין לְפָסֵל הָאוֹת עֲבוּר וְנֶהְיֶה⁽⁵⁾.

(4) וכפי שכתב בשו"ת הרא"ש (כלל ג סי' יא): "וצורת האותיות אינם שוות בכל המדינות, הרבה משונה כתב ארצנו (אשכנז) מכתב הארץ הזאת (ספרד) ואין פסול בשינוי הזה, עכ"ל.

(5) הנודע ביהודה כתב כן לענין מ"ם שתומה שהרחיב את גגה יותר מראש וי"ו, שאינו פוסל, וכמו שביאר בשעה"צ לקמן (משנת סופרים אות מ"ם שתומה ס"ק ו) שדין שאינו נמצא בתלמוד אינו מעכב [וראה שו"ת נודע ביהודה יו"ד מהדורת סי' קצא].

ובשו"ת סת"ם (להגר"ש קלוגר, סי' כח) הקשה מהדין של יו"ד האליף שנדבק שהוא פסול [כמו שמבואר בשו"ע לעיל סי' לב סי"ח], אף על פי שאין לו שום רמז ושורש בש"ס. ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רסז) כתב, שאף על פי שצורת האות אל"ף לא נזכרה בש"ס, מ"מ כך קבלנו ממשא בסיני, וכך הוזכרה צורתה בספרי הגאונים שמפיהם אנו חיים, עכ"ל. וכן כתב הגדולי הקדש (כלל יב אות ט), שלא רק מה שמפורש בש"ס במפורש מעכב, שהרי גוף צורת האותיות לא נתפרש בש"ס, ומאין ידענו שזו אל"ף חו בי"ת, ובהכרח שסומכים אנו על קבלת אבותינו מעזרא הסופר עד משה רבינו, שכתב האותיות בספר תורה ככתב הלוחות.

ולענין מקח טעות במכירת תפילין שאינן כשרות לכתחילה אלא רק בדיעבד (מחמת דברי הנודע ביהודה הנ"ל), כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז אות ב) שאם המוכר אינו מודיע לקונה שאינן כשרות לכתחילה, יש לחוש שנחשב הדבר כמקח טעות, אך אם הקונה הוא אדם שכל חייו חיי דייעבד ואינו מודקדק ומחדר במצוות, אין זה מקח טעות.

[משנב ס"ק י]

שְׁאָרְם בְּיַנְיָו⁽⁶⁾ יִכְרְנוּ הַיֵּטֵב מֵעַל סִפְרֵ-תוֹרָה שְׁעַל-גַּבֵּי בִּיקָה לְשֵׁהוּא קוֹרָא בּוֹ⁽⁷⁾.

(6) ובינוני, ביאר המחצה"ש (ס"ק א) שהוא בקומה, דהיינו לא ארוך ולא קצר. ולענין מספר השנים, הביא שם שכתב הב"ח בשם הברוך שאמר שהיינו מבין כ"ה שנים עד בן חמישים.

(7) וכתב המחצה"ש (שם) בביאור דעת המג"א (שם), שהוא בריחוק אמה.

[משנב ס"ק יא]

וְאֶפְלוּ אִם הַגְּנִיעָה נִדְּקָה כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה⁽⁸⁾ וכו', הֵיוּ שְׁלֹא כְּסִדְרָן⁽⁹⁾.
(8) ואף על פי שתינוק קורא אותה קר"ף או ה"א, מ"מ הרי היא פסולה, וכמו שכתב בשעה"צ לקמן (משנת סופרים אות קר"ף ס"ק ד) שהרגל צריכה להיות תלויה. ומטעם זה כתב במשנת סופרים שם, שהוא הדין אם הרגל השמאלית של הקר"ף נוגעת בירך הימנית הרי היא פסולה, אף על פי שנראית היא כקר"ף, וכן כתב בשו"ת סת"ם (להגר"ש קלוגר, סי' נד) לגבי אות ה"א.

ואם בראיית עין רגילה נראה הדבר כנגיעה, ורק על ידי זכויות מגדלת ניכר שיש הפסק כל שהוא, כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' א) לענין 'מוקף גויל', שאין להתחשב בזכויות המגדלת, ופסולה.

(9) מסתימת דבריו משמע, שאף אם הנגיעה היא דקה, ונעשתה לאחר הכתיבה, לא מועיל תיקון האות אם כבר כתב לאחריה, משום שהוא 'שלא כסדרן', ובביה"ל לעיל (סי' לב סי"ח ד"ה רגלי) הוכיח שאין הלכה כרד"ך בדין זה.

[משנב ס"ק יב]

וְהַתְּגִין הָאֵלוּ הֵם שְׁלֹשָׁה תְּגִינִים⁽¹⁰⁾ קָטָנִים וְנִקְיָם כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה⁽¹¹⁾ וכו', וְטוֹב יוֹתֵר לְעֲשׂוֹת כָּל אֶחָד כְּעֵין תְּמוּנַת וַיְנִי⁽¹²⁾, אֲךְ שִׁיְהִי קָטָנִים וְנִקְיָם מְאֹד⁽¹³⁾.

(10) וכתב הא"ר (ס"ק כה) בשם הרד"ך, שלא יוסיף על שלשה תגין, ואם הוסיף עליהם פסולים. אולם המקדש מעט (סי' לו ס"ק ו) כתב שבציור כזה יש להכשיר בדיעבד.

(11) ואין שיעור לאורך התגים, ומטעם זה כתב המשנת הסופר (סי' ה ס"ק קפב) שאם רואה הסופר שאם יאריך את התג יכנס לתוך האות דל"ת או לתוך האות רי"ש שמעליו, יקצרנו.

(12) וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' תפילין ח"ח) שהתנים הם כמו זייני"ם וקופים, וכן כתב הספר החינוך (מצוה תריג).

(13) וכמו שכתב להלן (ס"ק יד), שאם יעשה את התגין גדולים ועבים, עלולה צורת האות להשתנות.

ותג האמצעי של שעטנ"ז ג"ץ, כתב הקול יעקב (ס"ק יג) שראוי לעשותו גבוה יותר משתי התגין האחרים.

[משנב ס"ק יג]

שִׁיְהִי מְקַרְבִּים לְהָאוֹת⁽¹⁴⁾ וכו', וְלֵעֲפֹכָא הוּא⁽¹⁵⁾ וכו', וְאֵי לֹא הָכִי פְּסוּלִין⁽¹⁶⁾ וכו', אוֹת קְטָנָה בֵּין הַשִּׁטִּין⁽¹⁷⁾ וכו', שֶׁקָּתַב דְּלֹא מְהִינִים⁽¹⁸⁾.

(14) וכמו שכתב בהמשך דבריו בשם שו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' לח), שאם לא חיברם הרי הוא כיתרון אות בין השיטין.

(15) ולענין תיקון, כתב בביה"ל לעיל (סי' לב ס"ד ד"ה צריך) שמועיל, ואף בתפילין ומזוזות, ואין בזה משום 'שלא כסדרן', כיון שצורת האות ניכרת גם לפני המחיקה.

הלכות תפילין סימן לו

ביאורים ומוספים

20) שמה שאמרו בגמרא שעטנ"ז ג"ץ צריכה שלשה זיינין, היינו שיעשה ראשיהם משוכים ולא עגולים, ויהיו לכל ראש שלש פינות.

ואם עשה ראש האות עגול, אלא שהוסיף תגין על גביו, הסתפק בזה לקמן (משנת סופרים אות ט"ת) אם על ידי התגין תוכשר האות, ונשאר בצ"ע.

משנת סופרים

דבר שלם בעיני לא תצי דבר¹ וכו', שקצתה דבר גם האזן ר' עקיבא איגר מודה להפרימגדים².

1) ולענין לכתחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קסד אות ג) שאם כבר עשה כן הסופר, נראה שכשר לכתחילה, ואף שבשו"ת אבני נזר (או"ח סי' ג) חולק על זה, אין ראיותיו מוכרחות, אכן מכיון שהורה בזה להחמיר נחשב כדבר שהורה בו חכם, שחסר בו קצת הידור, ועל הסופר להודיע על כך לקונה אם הוא מהמדקקים במצוות.

2) שם (סכ"ה ביה"ל ד"ה מכירים) כתב, שאם ההפסק באות גדול ונראה לעין כל מרחוק, גם הרעק"א מודה לפמ"ג שפסול.

[משנ"ב ס"ק טו]

וגם הנ"א בקאורו מ'ש"ב לכל א'ת מן השיטות¹⁹.

19) ומצינו בזה שלש שיטות:

א. דעת הטור (יר"ד סי' רעד) שדייק מהרא"ש שאם לא תייג שעטנ"ז ג"ץ פסול, כיון שהזכר דין זה בגמרא (מנחות כט, ב), וכן דייק הבי"י (כאן) מספר התרומה, והביא מספר הגהות ומספר האגור (סי' ג) שכתבו בשם ר"ת שהם לעיכובא, שאינו גרוע מקרצו של יר"ד.

ב. דעת הרא"ם (יראים השלם סי' שצט, הובא במשנ"ב כאן ולקמן במשנת סופרים אות ט"ת), שמה שאמרו בגמרא שם שעטנ"ז ג"ץ צריכה שלשה זיינין, אין הכוונה שיעשה תגין על האותיות, אלא הוא דין בצורת גוף האות עצמה, דהיינו שיש לעשות את ראשי האותיות שעטנ"ז ג"ץ משוכים ולא עגולים, שיהיו לכל ראש שלש פינות.

ג. שיטת הרמב"ם (פ"ב מהל' תפילין ה"ט) שאין התגין מעכבין [וראה שם פ"ז ה"ט].

[משנ"ב שם]

אבל אם עשה למעלה ראשו עגל גם כן, משמע מהבית יוסף דאין להקל אפילו בדיעבד לפי פרוש הר"מ²⁰.

המשך מעמוד קודם

16) והחזיר"א כתב (או"ח סי' ח ס"ק יא), שמסתימת הפוסקים שלא הזירה על דין זה, אף על פי שהוא דבר ששכיח ומצוי, מוכח שחלקו על הרמ"ע, וסוברים שכשר בציור כזה, ובפרט במקרה שההפסק הוא מועט וניכר הדבר שהם תגי האות.

17) ובביה"ל לעיל (סי' לב ס"ב ד"ה או) הביא מחלוקת הפוסקים אם יתרון אות פוסל בין השיטין, ודעת השו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק יר"ד סי' עד) שאינו פוסל, ומדברי הרמ"ע אלו הוכיחו

18) וטעמו, שכיון שכשנכתב בתחילה בפני עצמו חל עליו שם אות קטנה שנכתבה בפסול, שוב אין הוא חוזר להיקרא בשם יתג' על ידי שיחברוהו אל האות, מה שאין כן כשיש לתלות שנפרד לאחר הכתיבה, שכבר חל עליו שם תג בשעת הכתיבה, ולכן יכול לחזור ולחברו אל האות.